

Un nou codi (femení) per als museus

quaderndelesidees.press/un-nou-codi-femeni-per-als-museus/

December 15, 2019

El Museo Ebraico de Ferrara (Itàlia) mostra, en un dels punts d'inici del recorregut museístic permanent, una làpida preciosa, amb una inscripció igualment preciosa i important, datada al segle I de l'era comuna. La làpida és en llatí, i està dedicada a la memòria d'una noia jueva, a qui s'anomena «Aster», i de qui es diu que havia estat feta presonera i esclavitzada en la destrucció de Jerusalem pels exèrcits de Roma, i duta a la capital de l'Imperi, on fou finalment «alliberada» pel seu amo, que la convertí en la seva esposa; en el moment de la seva mort, aquest mateix amo va voler deixar-ne un record digne, i va manar fer la làpida commemorativa. La història sencera de la primitiva comunitat jueva italiana es conté en aquesta pedra amb una inscripció llatina. Aster podria molt ben ésser el punt de partida d'un relat històric bastit en una experiència vital femenina. Però no ho és. Pocs metres després, el museu oblida Aster i segueix pel camí d'un recorregut cronològic-històric convencional, que oblida les dones, la seva història i la seva memòria.

Al Museu d'Història dels Jueus, a Girona (Catalunya), hi ha un àudio que conté la història de la Joana Libiana, una noia jueva conversa del segle XV a qui la Inquisició va condemnar per heretgia judaïtzant. El relat és prou explícit i esfereïdor, i més quan s'escolta en la veu nítida i preciosa de la Cristina Cervià, que diu la història d'aquelles festes i tradicions guardades i festejades en el secret dels racons del call, i que serva la memòria de tantes mares jueves soterrada per segles d'oblit i de negació. La història sencera de la comunitat conversa catalana es conté en el relat tràgic dels darrers moments de vida d'aquella noia de la Girona del 1400. Joana és un exemple molt ric i molt vàlid per explicar la tragèdia vital de les persones que es veieren obligades a abandonar unes creences i unes tradicions ancestrals, i a acollir-se a una nova imposició vital, la de la fe cristiana. Per tant, la història de Joana Libiana podria ser el fil conductor d'un relat social ampli i interessant. Però no ho és. La seva història

Imatge d'Imanol Buissan.

s'explica, això sí. La seva memòria es recupera, això també. Però es dilueix en el relat genèric que no aconsegueix captar prou la transcendència que té el fet que l'exemple vital que s'exposa sigui el d'una vida escrita en femení.

El Museu d'Història de Girona (Catalunya) té en la seva col·lecció un quadre de Ramon Martí Alsina que és un esbós de l'obra magna d'aquest autor, intitulada *El gran dia de Girona* (1863-1864); el quadre de l'MHG mostra moltes dones que llueixen un mocador vermell lligat al braç amb un nus; s'hi veuen atrafegades, atentes, curoses, eficaces, expertes i amoroses; són les membres dels batallons anomenats «de santa Bàrbara». Heroïnes, els diuen els historiadors i les cròniques posteriors; elles es deien «comandantes, sergentines o esquadristes» i s'ocupaven d'atendre ferits i de curar aquella Girona ensangonada per la guerra. La vida sencera de la ciutat assetjada es conté en els relats de les històries vitals i heroïques (ho són simplement per la seva vessant humana) d'aquelles dones anomenades «Bàrbares». Un dels episodis més reconeguts i més magrejats de la història de Girona, el dels seus famosos setges, quedaria il·luminat amb una altra llum si el discurs historiogràfic es recolzés en el relat de les experiències de totes aquelles heroïnes. Però no ho fa. La sala dedicada als setges, a l'MHG, obvia directament l'acció de les Bàrbares en les guerres d'independència, i en lloc de dedicar-los el pòdium central del relat històric, les tracta només com una anècdota.

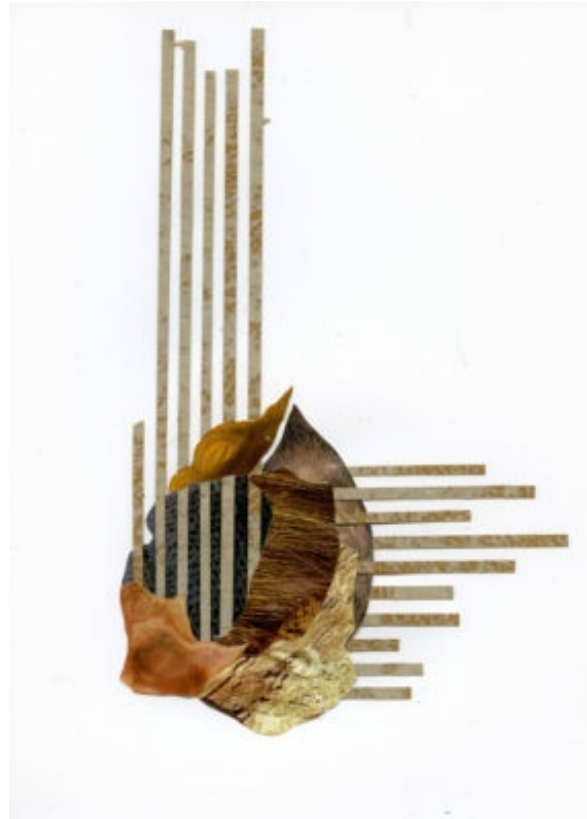
Són tres exemples d'equipaments museístics que podrien bastir-se amb relats de gènere a partir de les interpretacions històriques i narratives d'alguns objectes o elements de la col·lecció, però que, tanmateix, no han acabat, en cap cas, de materialitzar aquests relats amb perspectiva femenina. És cert que en els tres museus s'hi contenen històries com les descrites, amb les seves explicacions que de manera voluntària s'entreenen en la història de les dones; són relats que formen part del discurs museístic global, però en cap cas hi tenen la transcendència que podrien tenir-hi, ni tampoc es perceben com un punt de partida o com un espai de relat imprescindible en el decurs de la visita. Són, només, i en la majoria dels casos, «històries de dones», que ni tan sols estan «assenyalades» com a tals, sinó que formen part o són un «plus» en un relat eminentment masculí i masculinitzat.

Paral·lelament (en el temps, en l'espai i en el context), alguns museus de casa nostra han treballat i treballen la perspectiva de gènere en les exposicions temporals. La treballen, l'apliquen, i se'n surten; i d'això en resulten exposicions tan interessants com «Feminismes», vigent encara (desembre 2019) al MACBA, «De París a Girona», realitzada pel Museu d'Art de Girona sobre la pintora polonesa Mela Muter, la mostra «Modistes», produïda i implementada al Museu d'Història de Catalunya, l'exposició «Girona als ulls de les viatgeres» realitzada pel Museu d'Història de Girona, o la que va produir el Museu d'Història dels Jueus amb el títol «A la taula d'Estelina»; també cal fer esment a les propostes de visites guiades o recorreguts literaris amb perspectiva de gènere, com ara «La casa en femení» del Museu de Cervera, o «Elles també hi eren.

Història de les dones de la Casa Masó» (Girona), i a treballs de recerca endegats per equipaments museístics destinats a esdevenir projectes expositius, com el que està fent el Museu de Cambrils sobre les dones pescadores i les seves històries de vida.

És prou evident que allò que resulta difícil d'aconseguir en els espais permanents no ho és tant en les exposicions temporals, i que és en aquestes i en les activitats que se'n deriven on es pot aplicar més fàcilment la mirada de gènere i la perspectiva femenina. Tanmateix, cal recordar el que afirmava la doctora Fina Birulés: no n'hi ha prou de buscar i trobar un lloc en un discurs establert, ans que el que cal és canviar el discurs, construir-lo de nou i aconseguir escriure'l des de nosaltres mateixes[1]. Per tant, el que cal és avançar en el terreny de la museografia i de la museologia, i treballar per tal que els relats que ofereixen els espais permanents superin aquestes dificultats, apliquin realment una mirada de gènere i desenvolupin un treball que compti realment amb la perspectiva femenina.

Perquè una breu introspecció en els museus de Catalunya (de context i contingut històric però també artístic o etnogràfic, o arqueològic, o científic...) demostra que és necessari plantejar una sortida de l'atzucac en el qual es troba la narrativa museològica i museogràfica catalana en aquest sentit. No és pas fàcil, però tampoc no ha de ser impossible. La clau podria ser començar a aplicar la perspectiva de gènere als museus en tots els seus àmbits d'actuació, i amb plena normalitat. Treballar des de les primeres accions, tals com la documentació de col·leccions i la seva catalogació, els missatges i textos comunicatius i de difusió, els continguts de les activitats i les programacions, i els criteris selectius de temàtiques, projectes, activitats i persones que les han de dur a terme. No cal fer grans escarafalls, ni tampoc buscar efemèrides per justificar actuacions puntuals, ni creure que els errors en aquest camp són més greus que en qualsevol altre de la museologia contemporània. Cal actuar, per poder fer, i analitzar per poder corregir i refer, tantes vegades com calgui. I abans de res, caldrà prendre consciència i adquirir coneixement i formació. La pràctica serà escola, en un camp on hi ha, encara, poca formació i poc coneixement; i la ruta serà més fàcil si partim de la seguretat que dona el creure fermament en un concepte i en una idea com a punt base de la feina de cada dia. En paraules d'Encarna Lago, «la diferència entre una somiadora i una gestora rau en el projecte»[2]; per tant, el que cal és pensar, elaborar, projectar, construir, analitzar, reflexionar... i refer (que sempre és necessari); només així farem avenços, i els avenços seran els que marcaran el canvi. En aquest sentit, destaca la feina que està fent el grup de treball Museus i Gènere, creat en el marc de la Xarxa de Museus

Imatge d'Imanol Buissan.

d'Història de Catalunya, construint les bases d'un manual de bones pràctiques que, sens dubte, serà de molta utilitat a l'hora de reestructurar els discursos museístics en aquests paràmetres.[3]

El museu ha de ser un espai vital, una plataforma cultural, un lloc d'acció, de reacció, d'oci i de debat. Per això, el discurs museístic ha d'explorar el passat escoltant altres veus, més enllà d'aquelles que han estat, sempre, les més cridaneres. Caldrà enfocar les històries des d'un angle diferent, situant les dones com a centre de la narració, per tal de proveir noves perspectives del passat que ajudin a il·luminar el present i que impulsin la construcció del futur. El discurs de gènere aplicat a la museística ha de procurar assolir dos objectius: canviar la mirada i canviar el punt de partida de les narratives i dels continguts dels museus. Es tracta de mirar cap a aquelles que han estat apartades del panorama visual i anímic que ha construït la historiografia i la pràctica cultural des de temps ben reculats, de considerar-les elements de base en la construcció de la pròpia història, i de tenir en compte tots els nivells d'anàlisi possibles. Igualment, es tracta de posicionar les dones com a factors, conductores, guionistes i realitzadores de la història.[4] Tot plegat hauria de permetre la creació d'un nou codi per als museus, sigui quina sigui la seva temàtica, sigui quines siguin les seves col·leccions, sigui quina sigui la seva projecció; un codi que obri noves vies en les quals l'experiència femenina en la història tingui una importància fàctica i cabdal.

La història d'Aster, l'esclava jueva de Roma, la de Joana, la conversa judaïtzant, i la de les Bàrbares, curadores de la Girona sofrent, permeten oferir mirades innovadores i relats interessants, camins inexplorats i emocions noves, i obren un ventall important de noves maneres de fer història, d'explicar-la i de transmetre-la. Com les seves, són mil històries més les que farceixen de contingut la trajectòria de Catalunya. Hi ha molta feina per fer. Però tota és possible i és a l'abast. Cal entrenar els ulls i les ments a mirar diferent, a pensar diferent, a preguntar diferent; llavors, sorgiran noves respostes i es bastiran nous relats; seran relats que ja no parlaran de «museus i dones», ni de «museus de dones», sinó que parlaran, definitivament, de museus amb les dones i de museus des de les dones. Es teixirà un codi nou a partir d'un nou concepte, fonamentat en la mirada de gènere i en el posicionament central de les dones en la història i en el seu relat. L'experiència femenina esdevindrà punt de partida en el relat de la trajectòria històrica i cultural humana. I amb això, els museus contribuiran a construir un món més just i a millorar la vida.

[1] Birulés, F., conferència en el marc de la I Jornada de Museus i Gènere, MHC, Barcelona, octubre de 2016 (no publicada).

[2] Lago, E., *Museos para todos y para todas*, Rede Museística de Lugo (2018).

[3] El grup de treball Museus i Gènere es va crear el 2016 i el formen la Marga Sala, del Museu d'Història de Catalunya; la Carme Bergés, del Museu de Cervera; en Gerard Martí, del Museu de Cambrils; la Sílvia Planes, del Museu d'Història del Jueus i el

Museu d'Història de Girona; la Liliane Cuesta, del Museu Nacional de Ceràmica de València; en Ricard Huerta, de la Universitat de València i la Maria Cacheda, de l'Agència Catalana del Patrimoni; i la Conxita Gil, del Museu de Mataró.

[4]Tot i que en aquest paral·lelisme cinematogràfic, haurem de recordar que no pas sempre, és clar, se'ns en podrà considerar directores...

Sílvia Planas Marcé

Sílvia Planas Marcé

Sílvia Planas Marcé (Camprodon, 1965) és llicenciada en Història Medieval per la Universitat de Barcelona (1988), i maître en Histoire Medievale per la Université de Toulouse le-Mirail (1989). També és màster de Gestió de Patrimoni Cultural de l'Àmbit Local per la Universitat de Girona (2011). Té un diploma d'especialització en història [...]

[Llegir més](#)

